

Литвин С. Й.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права та цивільного процесу юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», адвокат, ректор Інституту освітнього і професійного розвитку (м. Будапешт, Угорщина)

Соколова В. В.,

суддя Київського апеляційного суду, тренер Національної школи суддів України, аспірантка Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАПрНУ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА НА ДЕЯКІ НЕТИПОВІ ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

З розвитком інформаційних технологій з'являються нові нетипові об'єкти авторського права, які мають лише їм притаманні ознаки і властивості, відмінні від класичних (типових) об'єктів авторського права. Все частіше створюються різноманітні бази даних, в тому числі й на рівні держави, через Інтернет здійснюється товарообіг, відбуваються публікації творів, і проводиться організація роботи та дозвілля людини. Особливо це актуально в сучасних умовах. У зв'язку з цим вбачається за необхідне приділити більше уваги питанням здійснення суб'єктивних авторських прав на такі об'єкти як комп'ютерні програми, бази даних, веб-сайти та ін. До того ж, ці питання вже постають перед судами, як на національному рівні, так і на міжнародному рівні, зокрема ЄС.

Що стосується комп'ютерної програми, то вона є складним об'єктом авторського права. Як відомо, комп'ютерна програма являє собою набір інструкцій, виражених в словах, цифрах, кодах, схемах або в будь-якій іншій формі, придатний для читування комп'ютером, які приводять його в дію для досягнення певної мети чи результату. Тобто комп'ютерна програма включає в себе ряд підготовчих матеріалів та розробок, що призводять до її створення. Але авторське право не розповсюджується на ідеї, логіку, процеси, системи, методи функціонування, математичні

концепції, навіть якщо на них базується комп'ютерна програма. Проте, функціонально завершені елементи програми, створені та використані для розробки певного програмного забезпечення можуть бути окремими об'єктами авторського права.

У практиці Суду ЄС вже поставало питання щодо належності до об'єктів авторського права графічного інтерфейсу комп'ютерної програми. Вирішуючи поставлене питання Суд дійшов висновку, що інтерфейс не є формою вираження комп'ютерної програми і, відповідно, не підлягає правій охороні як об'єкт авторського права – комп'ютерна програма. Проте, Суд вказав на те, що у разі наявності оригінальності такий об'єкт може підпадати під правову охорону як твір і охоронятися авторським правом.

У зв'язку з цим в наукових колах вже висловлюється думка щодо доцільності здійснення реєстрації саме окремих елементів таких об'єктів як код програми, без яких функціонування програми є неможливим.

В одному із рішень Суд ЄС вказав, що якщо б функціональність комп'ютерної програми охоронялася авторським правом, це призвело б до монополізації ідей та негативно вплинуло б на технічний прогрес і промисловий розвиток. І з цим не можна не погодитися. Тому, на нашу думку, такий специфічний об'єкт авторського права, як комп'ютерна програма, потребує як специфічного регулювання правовідносин пов'язаних із ним, так і єдності судової практики у здійсненні захисту прав, що змушує до чіткого розуміння цього об'єкта авторського права та його складових.

Ще одним із поширених нетипових об'єктів авторського права є бази даних. На сучасному етапі розвитку суспільства бази даних стали використовуватися як серед приватних осіб, так і на рівні держави в особі органів державної влади та переважно в електронній формі через мережу Інтернет.

Як відомо, базою даних є сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі електронній, підбір і розташування електронних частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи іншими способами. Особливістю такого об'єкта авторського права є те, що під правову охорону підпадає структура бази даних, а не її вміст чи елементи вмісту.

З точки зору авторського права база даних є складним (складним) твором. Ця обставина спричиняє два важливі наслідки:

- по-перше, база даних має складний зміст, оскільки утворюється з ряду самостійних об'єктів (твір, дані чи будь-яка інша незалежна інформація). При цьому необхідно враховувати можливість існування самостійних прав на окремі об'єкти (твір, дані чи будь-яка інша незалежна інформація). Права на базу даних не залежать від прав на дані або матеріали, що входять до її складу. Припинення прав на всі або на частину таких даних чи матеріалів (творів або будь-яку іншу незалежну інформацію) не означає припинення прав на базу даних і навпаки. Володілець виключного права на базу даних зобов'язаний при використанні бази даних дотримуватися прав осіб, яким належать права на зазначені матеріали (твори, дані або будь-яка інша незалежна інформація);

- по-друге, зумовлює сферу дії авторського права на базу даних в цілому. Стосовно бази даних авторські права діють на підбір (добір), розташування або упорядкування даних чи матеріалів (творів або будь-якої іншої незалежної інформації). Автор повинен особливим чином відібрати дані чи матеріали для бази даних з великого масиву та/або проявити певну оригінальність щодо упорядкування матеріалів усередині бази даних. Саме у цьому має проявлятися творчий характер діяльності автора бази даних. Характер даних, матеріалів, включених до бази даних, для оцінки цієї обставини неважливий.

Для виникнення права упорядника бази даних (*sui generis*) наявність або відсутність творчого елемента з юридичної точки зору не має значення, для нього важлива не «творча», а «економічна» характеристика діяльності особи. Критерій творчості не застосовується для оцінки охороноздатності бази даних відносно права упорядника (виробника) бази даних (*sui generis*). Замість цього вводиться інший критерій: суттєвий внесок (інвестиції) в її створення, який можна визначити кількісно та якісно, а також певні вимоги щодо підбору (добору), розташування та упорядкування матеріалів у базі даних.

Необхідність доказування суттєвого вкладу, покладається на упорядника (виробника) бази даних, створеної внаслідок такого внеску. В якості можливих методик визначення «суттєвого вкладу» автором пропонуються або використання принципу британського права, «що варте копіювання, то варте і охорони», або шляхом оцінки суттєвої частини новоствореної бази даних, яка виникла внаслідок зміни існуючої бази даних.

Перший принцип означає, що коли база даних, створена працею упорядника (виробника) шляхом добору та упорядкування, варта копіювання (копіюється і копії компіляції даних (бази даних) реалізуються на

ринку), то вклад упорядника (виробника) у створення бази даних може бути визнаний суттєвим.

Другий принцип ґрунтується на тому, що кваліфікувати будь-яку частину бази даних як суттєву можна на підставі того, що її несанкціоноване використання здатне завдати упоряднику (виробнику) бази даних суттєвих потенційних або реальних збитків.

При визначенні суттєвих витрат будуть враховуватися витрати на: придбання матеріалів (творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації) з метою включення їх до бази даних; перевірку матеріалів (творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації), їх уточнення та доповнення; будь-яку обробку матеріалів (творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації), включаючи зміну формату представлення матеріалів (творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації), переклад на іншу мову тощо; подання матеріалів (творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації), тобто коректорська, редакторська, технічна, оформлювальна робота, включення коментарів, пояснень, інструкцій тощо.

Крім того, необхідно врахувати, що оцінка інвестицій у створення бази даних стосується витрат як на базу в цілому, так і на окремі матеріали (твори, дані або будь-яку іншу незалежну інформацію).

Упорядником (виробником) бази даних є особа, яка організувала створення бази даних і роботу з підбором (добором), розташуванням і упорядкуванням складових її матеріалів (творів, даних, або будь-якої іншої незалежної інформації). Не має значення, хто фактично провів роботу з підбору (добору), розташування і упорядкування складових її матеріалів (творів, даних, або будь-якої іншої незалежної інформації), їх обробки, формування бази даних тощо, важливо тільки те, хто це організував, точніше, від імені кого створюється база даних.

Автору бази даних належать такі особисті немайнові права, як право авторства, право на авторське ім'я, право на недоторканність бази даних, право на оприлюднення бази даних. Кожна з цих дій має санкціонуватися автором. Визначення об'єкта забезпечується наданням автору права на недоторканність твору, визначення об'єкта за допомогою введення права авторства та права на ім'я, нарешті, автор отримує можливість контролювати доступність твору суспільству за допомогою права на оприлюднення та права на відкликання.

У свою чергу виключне авторське право на базу даних означає право на використання цього об'єкта її автором (чи особою, якій належить авторське право), а також загальну заборону всім іншим особам на здійснення певних дій стосовно даного об'єкта і забезпечення можливості

особі, якій належить авторське право, дозволяти іншим вчиняти певні дії стосовно бази даних.

За своєю природою близькими до баз даних є веб-сайти, які також є сукупністю даних, електронної (цифрової) інформації, інших об'єктів авторського права і (або) суміжних прав тощо, пов'язаних між собою і структурованих у межах адреси веб-сайту і (або) облікового запису власника цього веб-сайту, доступ до яких здійснюється через адресу мережі Інтернет, що може складатися з доменного імені, записів про каталоги або виклики і (або) числової адреси за Інтернет-протоколом. Веб-сайт є складним об'єктом авторського права, він містить в собі такі складові як програмні засоби, інформаційне наповнення та унікальне доменне ім'я, кожен з яких також може бути окремим об'єктом авторського права. Особливу увагу слід приділити інформаційному наповненню (контенту) сайту, який може складатися із різних спеціально відібраних і розташованих певних чином інших творів, які можуть бути використані за допомогою певної комп'ютерної програми, що також є елементом сайту. В кожному конкретному випадку може виникати питання щодо належності до об'єктів авторського права як сайту в цілому, так і окремих його частин. Слід зазначити, що практика національних судів вже має приклади справ, предметом спору яких є веб-сайт або його складові частини. А отже вказане питання потребує глибокого дослідження з метою формування єдиної правозастосовчої практики.